कृष्णाननो वानरतुल्यचेष्टो बिभर्त्ति दण्डं फलमाभिषं च । कूर्ची मनुष्यः कुटिलैश्च केशैर्मृगेश्वरस्यान्त्यगतस्त्रिभागः१५ । पुष्पप्रपूर्णेन घटेन कन्या मलप्रदिग्धाम्बरसंवृताङ्गी । वस्त्रार्थसंयोगमभीप्समाना गुरोः कुलं वाञ्छति कन्यकाद्यः१६ । पुरुषः प्रगृहीतलेखनिः श्यामो वस्त्रगिरा व्ययायकृत् । विपुलं च बिभर्त्ति कार्मुकं रोमव्याप्ततनुश्च मध्यमः१७ । गौरी सुधौतापघ्रङ्कुलगुप्ता समुच्छ्रिता कुम्भकटाहहस्ता । देवालयं स्त्री प्रयता प्रवृत्ता वदन्ति कन्यान्त्यगतस्त्रिभागम्१८ । वीथ्यन्तरापणगतः पुरुषस्तुलावाहुन्मानमानकुशलः प्रतिमानहस्तः । भाण्डं विचिन्तयति तस्य च मूल्यमेतद्रूपं वदन्ति यवनाः प्रथमं तुलायाः१९ । कलशं परिगृह्य विनिःपतितुं समभीप्सति गृध्रमुखः पुरुषः । क्षुधितस्तृषितश्च कलत्रसुतान्मनसैति तुलाधरमध्यगतः२०। विभीषयन् तिष्ठति रत्नचित्रितो वने मृगान् काञ्चनतूणवर्मभृत् । फलाभिषं वानररूपभल्लरस्तुलावसाने यवनैरुदाहृतः२१। वस्त्रैर्विहीनाऽऽभरणैश्च नारी महाशनद्वात् सृजपैति कूलम् । स्थानच्युता सर्पनिबद्धपादा मनोरमा दृश्चिकराशिपूर्वः । स्थानसुखान्यभिवाञ्छति नारी भर्तृक्षते भुजगाहतदेहा। कच्छपकुम्भसमानशरीरा दृश्चिकमध्यमरूपसुशान्ति२२। पृथुलचिपिटकूर्मतुल्यवक्त्रः श्वमृगवराहमृगालभीषकारी । अवति च मलयाकरप्रदेशं मृगपतिरन्त्यगतस्य दृश्चिकस्य २४ । मनुष्यवक्त्रोऽश्वसमानकायो धनुर्विगृह्यायतमाश्रमस्यः । क्रतूपयोज्यानि तपस्विनश्च ररक्ष पूर्वो धनुषस्त्रिभागः २५ । मनोरमा चम्पकहेमवर्णा भद्रासने तिष्ठति मध्यरूपा । सप्तद्वरत्नानि विवर्धयन्ती मध्यत्रिभागो धनुषः प्रदिष्टः२६ । कूर्ची नरोहाटकचम्पकाभोवरासने दण्डधरो निषण्णः । 'कौशेयकान्युद्वहतेऽजिनं च तृतीयरूपं नवमस्य राशेः२७ । रोमचितोमकरोपमदंष्ट्रः सूकरकायसमानशरीरः । योक्त्रकलालकबन्धनधारी रौद्रमुखो मकरप्रथमस्तु२८ । कलासभिन्नाजदलायताक्षी श्यामा विचित्राणि च मार्गमाणा । विभूषणालङ्कृतलोहकर्णा योषा प्रदिष्टा मकरस्य मध्ये२९ । किन्नरोपमतनुः सकम्बलसूणचापकवचैः समन्वितः । कुम्भसुद्वहति रत्नचित्रितं स्कन्धगं मकरराशिपश्चिमः३० । स्नेहमद्यलवभोजनागमव्याकुलीकृतमनाः सकम्बलः । कोशकारवसनोऽजिनान्वितो गृध्रतुल्यवदनो घटादिगः३१। दग्धे शकटे सशाखमूले लोहाम्याहरतेऽङ्गना वने । मलिनेन पटेन संवृता भाण्डैर्मूर्ध्निगतैश्च मध्यमः३२ । श्यामः सरोमश्रवणः किरीटी त्वक्पत्रनिर्यासफलैर्बिभर्ति । भाण्डानि लोहैरतिभिन्नितानि सञ्चारयत्यन्त्यगतो घटस्य३३ । स्रुग्भाण्डसङ्क्रामणिशङ्खमिश्रे व्याक्षिप्तहस्तः सविभूषणश्च । भावीविभूषार्थमपां निधानं नाथा स्रवत्यादिगतो झषस्य३४ । अत्युच्छ्रितध्वजपताकसुपैति पोतं कूलं प्रयाति जलधेः परिवारयुक्ता । वर्णेन चम्पकसुखा प्रमदा त्रिभागो मीनस्य चैष कथितो मुनिभिर्द्वितीयः३५ । शम्भालिके सर्पनिवेष्टिताङ्गीवस्त्रैर्विहीनः पुरुषस्त्वटव्याम् । चौरानवव्याकुलितान्तरात्मा विक्रोशतेऽन्त्योपगतो झषस्य३६ ।" एतेषां स्वरूपोत्कीर्त्तनेन नष्टजातकोद्धारः तत्रैव दर्शितः तथा षट्पञ्चाशिकायां चौरस्वरूपविज्ञानमपि एतदनुसारेण कार्यमित्युक्तम् यथा "अंशकाज् ज्ञायते द्रव्यं दृक्काणैस्तस्करास्तथा" "होरानवांशप्रतिमं विलग्नं लग्नाद्रवियौवति वा दृकाणे । "तस्माद्दृक्तावति वा विलग्नं प्रष्टुः प्रसूतावपि शास्त्रमाहु" दृष्टव्या०। राशिभेदे तदधिपाश्च "स्वपञ्चनवमानां ये राशीनामधिपाः ग्रहाः । ते द्रेक्काणाधिपा राशौ द्रेक्काणास्त्रयएव हि" ज्यो०त० यथा मेषस्य स्वामी कुजः १द्रेक्काणेशः । तत्पञ्चम सिंहराशेः स्वामी रविः स मेषस्य २द्रेक्काणेशःमेषतः नवमो धनुराशिस्तस्येशः जीवः मेषस्य ३द्रेक्काणेशः एवं वृषादेरूह्यम् । द्रेष्काण द्रेक्काण द्रेकाणा अपि तत्रार्थे

दृक्क्षेप ६त० । १दृष्टिपाते स्व०सि० उक्तं २दृग्वृत्तजग्रान्तरालस्थगरूपे क्षेपे च यथा

"अथाभ्यासमयुक्तं दृक्क्षेपं लम्बनोपयुक्तां दृग्नतिं चाह" रङ्गः। "मध्योदयव्ययाभ्यस्ता त्रिज्याप्ता वर्गितं फलम् । मध्यज्यावर्गविश्लिष्टं दृक्क्षेपः शेषतः पदम् । तत्त्रिज्यावर्गविश्लेषान्मूलं शङ्कुः स दृग्गतिः" मु०। पूर्वोक्तमध्यज्या पूर्वानीतोदयाभिधयोदयज्यया। अस्या व्याहृतत्वाद्दृग्ज्ययेत्युक्तम् । गुणिता त्रिज्यया भक्ता फलं वर्गितं वर्गः सञ्जातो यस्य तत् । फलस्य वर्गः कार्य इत्यर्थः । मध्यज्याया वर्गे विश्लिष्टं हीनं वर्गितं फलं कार्यम् । शेषान्मूलं दृक्क्षेपः ततस्त्रिज्ययोर्यौ वर्गौ तयोरन्तरान्मूलं शङ्कुः । स आनीतः शङ्कुर्दृग्गतिसञ्ज्ञो भवति । न तु शङ्कुमात्रम् । अत्रोपपत्तिः । त्रिभोनलग्नस्य दृग्ज्यानयनार्थं क्षेत्रम् । मध्यलग्नदृग्ज्या कर्णस्त्रिभोनलग्नस्य याम्योत्तरवृत्तात् प्रागपरस्थितत्वेन